

Haití: *un futur incert*

Suplement del Quadern núm. 168 de CiJ - (n. 204) - Maig, 2010
R. de Llúria, 13, 08010 Barcelona - tel. 93 317 23 38, fax 93 317 10 94
info@fespinal.com - www.fespinal.com

El terratrèmol d'Haití no ha fet sinó manifestar de manera contundent les ferides mortals latents al país des de la seva independència l'any 1804, i que s'han succeït en forma de guerres civils, boicots, ocupacions... L'atreviment d'aquells esclaus negres va ser considerat com un "mal exemple" per les potències de la regió, de manera que gairebé ningú reconegué ni ajudà la nova «república negra». Fins i tot avui, un famós telepredicador nord-americà, Pat Robertson, ha recordat que «milers d'haitians han mort en el sisme perquè els esclaus d'Haití van fer un pacte amb el diable per obtenir la seva llibertat»¹.

Davant aquesta història no consolidada, davant la catàstrofe que marca el tràgic present, el punt on els interrogants es fan més dolorosos és a l'hora de parlar del futur immediat. Què serà del país quan es retirin les brigades internacionals, els grups de suport i les ajudes milionàries d'aquests dies? D'això en són conscients els propis analistes haitians, més lúcids i cruels amb si mateixos que el que jo ara

pugui arribar a escriure. Ningú confia, doncs, que unes ferides tan profundes es curin només amb ajuda econòmica, deixant intactes aquelles qüestions de fons que mai no han estat realment abordades.

1. Una independència depenent

La primera i greu mancança que està a la base estructural de totes les altres és l'excessiva dependència econòmica de l'exterior. Al anys 70, Haití encara gaudia de sobirania alimentària, ja que els seus pagesos produïen el 90% dels aliments que consumia la població. Però, amb la supressió dels aranzels sobre la importació que va imposar el Pla Reagan-Bush, l'arròs nord-americà inundà el mercat local arruïnant milers d'agricultors i obligant-los a emigrar en massa a la capital². Aquesta dependència s'estén a altres productes bàsics com l'oli, el sucre i, per descomptat, el petroli, ara per ara subministrat generosament per Veneçuela a un preu polític.

Però no acaba en això la dependència econòmica del país. Avui moltes famílies haitianes viuen gràcies a les remeses que arriben regularment de l'emigració. Ho demostren les llargues i diàries cues davant els centres de recepció de Western Union o CAM. Els haitians que viuen a la República Dominicana o als EUA contribueixen en un percentatge elevadíssim a sufragar les despeses diàries en alimentació, roba o matrícules escolars dels seus compatriotes i familiars.

Però l'emigració no genera només dependència econòmica sinó que representa una important hipoteca de cara al futur. L'èxode massiu de professionals haitians suposa una fuga constant i imparable de cervells. Es parla de llistes d'espera tant en l'ambaixada canadenca com en la dels EUA de més de 30.000 persones. Sumem-hi els pràcticament tres milions d'emigrants haitians escampats arreu del món (800.000 a la República Dominicana), potser els més forts i decidits.

Com pot subsistir un país d'on emigren els homes i les dones més capaços?

2. Unes desigualtats insalvables

Dels grups socials que romanen al país, el més significatiu pel seu poder econòmic potser no arribi al 10% de la població. Aquests "emprenedors" han posat en marxa alguns negocis molt rendibles, però a canvi de no pagar gairebé impostos i de contractar treballadors per uns salaris de misèria. Només cal veure la lluita ferotge d'aquests mesos per pujar un salari mínim fixat des de fa set anys en 70 *gourdes* (menys de dos dòlars diaris). Finalment s'arribà a l'acord que algunes empreses pagarien els 120 *gourdes* i la resta 125, encara que caldrà veure amb quin rigor es supervisaran aquests acords.

La resta de la població intenta sobreviure a base del treball informal. Gairebé un 80% ho fa venent fruites, llegums i lla-minadures, a part d'alguns petits components per a telèfons mòbils i complements de l'automòbil o petites eines. En la meua opinió, Haití és un dels països del món amb menys productivitat i valor afegit: milions de persones malviuen al pas dels dies amb aquests guanys ínfims.

Sense comptar amb la multitud de nenes i nens que són enviats pels seus pares a famílies d'acollida, i que fins a la seva adolescència pateixen tota classe d'abusos. Són els petits servents anomenats "restavek" (del francès *rest avec*), una forma «d'esclavitud moderna», tal com ha denunciat la mateixa ONU.

Com pot formar-se al país una incipient classe mitjana amb aquests treballs i salaris de misèria?

3. Un govern inexistent

Una manca de lideratge ple i honest marca, avui per avui, l'actual govern. El terratrèmol només va ajudar a posar-ho de manifest: en les 24 primeres hores que seguiren al sisme no hi havia encara constituït un gabinet de crisi per gestionar les primeres mesures d'urgència.

Sense una o més generacions de polítics amb una nova visió, potser a l'estil del primer temps d'Aristide (i per això alguns governs forans s'encarregaren de desplaçar-lo), i sense unes organitzacions cíviques, urbanes i rurals, i uns municipis amb major autonomia, serà difícil donar un tomb a una situació tan precària i caòtica.

Els partits polítics mantenen aquest nom però ben just si es pot dir que ho són. Més aviat es tracta de grups de pressió, amb interessos molt particulars, per no dir personals, sense un programa per oferir a

la ciutadania i a vegades amb candidats que estan sota sospita d'haver comés algun delictes.

Novament, amb aquesta "cultura política", quin futur es presenta per al país?

4. Una societat civil molt tocada

La vaga dels estudiants de Medicina i Farmàcia està a punt de complir un any, mentre segueixen reclamant que certs cursos no es converteixin en simples seminaris. Sense biblioteca, sense mitjans per al transport, sense facilitats per al menjador i amb molt poques beques, els més emprenedors opten per anar a estudiar medicina a Cuba.

Quina classe de cultura pot generar aquesta forma de vida? Quina qualitat pot tenir l'ensenyament universitari sense els mitjans més bàsics?

La forta corrupció que afecta totes les institucions i en especial la Justícia, tot i l'esforç que s'ha fet per reduir-la, ha tornat a reactivar-se arran de la catàstrofe. Però no parlem solament de corrupció institucional. El poble participa, fins i tot sense adonar-se'n (i això és potser el més greu), d'aquest joc perillós que no permet ser transparent en la mateixa vida diària. La pobresa mateixa, tan evident en totes les seves manifestacions, arriba a impedir el desenvolupament de la pròpia llibertat individual i condueix a reaccionar en la vida diària a base d'actituds d'autodefensa. Tots els mitjans esdevenen vàlids per a sortir precisament d'una situació que posa en risc la vida personal, familiar o del propi clan o grup humà.

No vull acabar aquesta reflexió sense referir-me al paper que estan exercint les nombroses ONG que pul·lulen al país, sens dubte amb bones intencions però sense que arribin al fons del problema. La meva convicció és aquesta: sense unes ONG lúcida-

ment polititzades, és a dir, conscients de les conseqüències polítiques de les seves activitats, és impossible que s'ajudi a Haití a valdre's per si mateix. Aquesta afirmació pot semblar alhora dura i injusta i admeto que hi hagi algunes excepcions. Però caldria no oblidar un exemple força recent del fracàs de moltes ONG: Nicaragua. Als anys 80 i 90 va ser el país que més ajuda solidària va rebre de l'exterior, especialment dels països més sensibles a la nova forma de societat que s'estava intentant construir. En l'actualitat és el segon país més pobre d'Amèrica Llatina, després d'Haití. És clar que cal mencionar aquí el desgast econòmic provocat per Reagan i Negroponte, el seu ambaixador a Hondures, en una guerra inacabable de baixa intensitat que va arruïnar, a més, les belles esperances d'un poble que desitjava ser nou i diferent. De què van servir tants milions de dòlars, dels quals, d'altra banda, mai es va rendir comptes públicament?

5. La "solidaritat" internacional

L'esforç d'imaginació, creativitat i coratge polític que Haití ha de desenvolupar a partir d'ara és tan gran que temo corri el perill de caure una vegada més en els braços de certes "solidaritats internacionals", que aquestes sí que tenen molt clar quin és el seu objectiu "ajudant" a la "reconstrucció" d'un poble que mereix un altre destí. La lliçó del tsunami asiàtic del 2004, no podem oblidar-la. Els governs van prometre grans xifres que després no han complert. I el que és encara pitjor: la majoria d'aquesta ajuda s'ha destinat a construir grans hotels per al turisme de luxe, deixant inermes (o obligant a desplaçar-se) els pobres pescadors que viuen en aquells llocs: de manera que d'aquell sisme submarí se n'han beneficiat més les multinacionals del turisme que les au-

tèntiques víctimes. Alguna cosa semblant pot repetir-se a Haití, després de la immediata generositat que ha seguit la catàstrofe. Però en el nostre món no estem obligats només a ser generosos, sinó a controlar el destí de la nostra solidaritat³.

6. Tres o quatre pinzellades d'esperança

– Crec, de tota manera, que hi ha una veritable capacitat organitzativa des de les bases populars demostrada ja als 60-80 i que després va desaparèixer. Els actuals moviments populars espontanis (a causa de la fam), si s'aconsegueix canalitzar-los, podrien se una font d'energia i de canvi polític i social des de la base mateixa de la societat.

– Com observador atent a la vida diària, contemplo, a les hores punta, com circulen nombrosos vehicles que tot i estar mig atrotinats omplen els carrers i avingudes principals de la capital i de la zona metropolitana. Sens dubte són un senyal d'una emergent classe mitjana. També cada matí, multitud de nens i joves es dirigeixen a l'escola amb els seus uniformes de tots colors, i en les dues universitats més importants de la República Dominicana hi estudien més de sis mil joves haitians.

– El món cultural haitià (història, literatura, poesia, pintura, novel·la, música) és d'una riquesa extraordinària. Falta, al meu entendre, una inquietud política de fons, una denúncia i una passió implacables

d'allò que passa al seu voltant. Falten Jacques Roumain apassionats pel seu país.

– Però intueixo que els fonaments d'Haití tremolaran quan els homes i dones de les noves generacions es posin honestament al servei del seu poble. N'hi ha prou de llegir les paraules pronunciades per Colette Lespinass, del *Groupe d'Appui* aux Rapatriés et aux Réfugiés (GARR), el 31 de març a les ONU, en el transcurs de la conferència de països donants: “No hi haurà desenvolupament a Haití sense el poble haitià. No hi haurà desenvolupament sense les dones”.

– Mentre escric, en aquests dies de reconstrucció i entrega d'aliments indispensables, s'estan celebrant reunions en nom de la societat civil per reflexionar sobre com enfocar la vida del país en el futur. He assistit a dues d'aquestes iniciatives i he comprovat que els seu llenguatge, les seves perspectives polítiques, les seves reivindicacions socials són d'un to absolutament nou. No és exagerat pensar que està emergint un nou país.

Al final queda, doncs, la germana petita, l'esperança, com acostuma a dir Charles Péguy. Ella continuarà acompanyant aquells que estimem aquest poble, tot i la seva història i els esdeveniments tan devastadors com el terratrèmol que acabem de patir.

Ramiro Pàmpols, sj, capellà obrer de Catalunya. Director adjunt de les escoles rurals *Foi et Joie* (Fe i Alegria) Port-au-Prince, abril 2010

---

1. *Christian Broadcasting Network*, 14 de gener de 2010

2. Ignacio Ramonet *Le Monde Diplomatique*, febrer 2010, Núm 172

3. Vegeu el capítol 18 del llibre de Naomi Klein: *La doctrina del xoc. L'ascens del capitalisme del desastre*. Barcelona. Ed. Empúries, 2007.